

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Gajzágó Salamon életrajza. A Konstantinápolyban megjelenő török nyelvű újság: »Dseride Sarki« (Keleti Napló) 1889. évi 1145-ik számában egész terjedelmében olvasható Gajzágó Salamonnak, a m. kir. állami számvevőszék volt elnökének s jelenleg a főrendiház tagjának azon részletes élet- és jellemrajza, melyet a derék bécsi mechitharista kongregáció ismeretterjesztő, örmény nyelven szerkesztett folyóirata: a »Há n t e s z Á m s z o r e á « (Havi szemle), Gajzágónak egy sikerült, újabbkori arcképe kíséretében közölt. Ugyanezen lap közölte még azonkívül a többi magyar-örmény jeleseink sorából S i m a y G e r g e l y kir. tanácsos és M o l n á r A n t a l orsz. képviselő arcképét és életrajzát is.

Közgazdasági élet.

A »Szamosújvári takarékpénztár részvénytársaság« mult év végével közzétett ötödik üzletévi zárszámadásának forgalmi kimutatásában a bevételek 657507 frt 12 krral, a kiadások hasonló összeggel vannak kitüntetve; a vagyon-mérleg szerint a vagyon 398081 frt 64 krral, a teher hasonló összeggel szerepel, — a nyereség és veszteség-számla 29670 frt 62 krral mutatja ki úgy a tartozas, mint a követelés rovatát. A takarékpénztár élén következő városi polgárok állanak: B o g d á n f i István, vezérigazgató; B á n y a i Gyula, könyvvezető; Gajzágó János pénztárnok; K o v r i g Simon, felügyelőbizottsági h. elnök, T ó d o r f i Lukács, felügyelőbizottsági jegyző; dr. B á n y a i Kristóf és Merza János felügyelőbizottsági tagok. Az 1892. év üzleti működéséről az évi rendes közgyűlés elé terjesztett igazgatósági jelentés szerint igyekezett az igazgatóság ez évben is úgy, mint a megelőző években a takarékpénztár érdekében minden lehető megtenni, s elmondhatja: hogy az üzleti év zavartalanul folyt le és kedvező eredménnyel végződött; melynek alapján az intézet iránti bizalom úgy a betevő, mint a kölcsönvevő közönség részéről folyton erősbul. A betétek nagyobb mérvű szaporodása pénztorlódást idézvé elő, — egy-két jóhírnévvel bíró kolozsvári pénzintézetbe — ha nem is nyereséggel, de a takarékpénztár betéeteihez hasonló feltételek mellett — a pénztárban mutatkozott felesleges pénzkészlet a szükséghez képest, elhelyeztetett, hogy gyümölcsözetlenül ne heverjen! — A takarékpénztár mult évi tiszta jövedelméből felosztás alá került összesen kilenczezer forint; melyből a részvényesekre esik hatvan százalék, — illetve minden egyes részvény után tizennyolcz forint. A részvénytársaság, alapszabályainak 34-ik szakasza értelmében a felosztás alá vett tiszta jövedelem összegének egy száztólját, vagyis kilenczven forintot, j ó t é k o n y c z é l r a engedte át.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

Hazai orvoskarunk több érdemes egyéniséget nyert a multban is azok sorából, kiket a tudományok iránt oly ritka fogékonysággal felruházott örmény fajtól kölcsönzött a magyarországi orvosi kar, s kik részint tulajdonképeni szakmájukban, részint más tudomány-ágak terén tüntették ki magukat és viltak ki elismerést közhasznú tevékenységük által.

A többi közt ily kiváló férfiak valának a multban orvosaink közül: dr. Csásusz Márton, a pesti egyetem volt tanára és rektora, kinek működése és érdemei ma is felejthetetlen emlékezetben tartatnak, — dr. Ötvös Ágoston a magyar tudományos akadémia volt tagja, a Rákoczy-korszak történetének jeles ismertetője, — dr. Ábrahám Adeodát, az elismert operateur, a kolozsvári orvos-sebészeti intézet volt tanára, — dr. Cziffra Ferencz, Hyrtl jeles tanítványa, kitűnő anatomus, a kolozsvári egyetemen a boncztan volt tanára, — dr. Pat-

rubány Gergely, a főváros volt derék főorvosa és egyetemi magántanár, — dr. Verzár Gusztáv a volt margitszigeti fürdőorvos és még többen...

A sok régibb orvos közül itt különösen egyet kell még mint helybelit megemlítenünk: ez dr. Verzár János szamosújvári hírneves orvos, ki e század első felében — mondhatni — köztekintélyben részesült; — míg az újabbak közül elég leendő oly nevekre hivatkoznunk: mint dr. Fehér Dávid, Gyergyó-Szt-Miklós ünnepelt orvosa, — dr. Novák Károly, mármaros-szigeti kincstári orvos, — dr. Lengyel Endre szatmárnémetii honvédorvos és a t. — mind oly nevek, melyek bizonyára jó hangzásúak az orvosi kar tagjai között a múltban és jelenben.

* * *

A kolozsvári közéletben általában köztiszteletnek örvendő: dr. Mály István is, a kit mi e helyen bemutatni kívánunk.

Dr. Mály István életrajza helyett nagy örömmel közöljük itt azon élettörténeti adatokat, melyeket egyenesen — saját önéletrírásaként — tőle megszerezni szerencsések valánk. Habár kissé tartunk tőle, hogy rokonszenves egyéniségének nemes szerénységét a meglepetés késületlenségével fogja érinteni azon körülmény, hogy a nekünk egész nyíltsággal megírt reminiscenciáit ily alakban, tartozkodás nélkül, bocsátjuk közre; de e helyen mi nyíltan kijelentjük, hogy az abban foglalt eszmék fenköltsege és az ott érintett érzelmek meghatározó nemessége nem engedte meg nekünk, hogy világosságát annak véka alá rejtjük; bocsánatot is kérünk, ha egy regény hatásánál is magasabbra helyezvén ezen élettörténetből kiérvezhető lelkiállapotokat, — nem akartuk annak lélekemelő hatása alól olvasóinkat egy száraz életrajzi vázlat kedvéért elvonni.

Azért szóljon itt maga a legilletékesebb életrajzíró.

* * *

Születtem 1830. október 21-kén — péntek nap volt — esti 6 órakor, „Ave Maria“ harangszó mellett, Szamosújvárt.

A zsenge gyermekkor első négy évét szülőim vizútczai házában gondtalanul játszva töltöttem el.

Négy éves koromban, Istenben boldogult nagy-atyám Szamosújvár városától Ördögös-Füzeset haszonbérbe vette; minek következtében, egész családdal együtt, én is oda költöztem ki.

E szép fekvésű faluban egy Barabás nevű református tiszteletes úrnak lettem tanítványa.

Pajkos gyermek voltam, és annyit bosszantottam ezt a jóra való tiszteletes urat, hogy most is fájó szívvel gondolok vissza rá.

Egy szép, meleg nyári napon, a reám felügyelő cseléd, a malom mellett levő patakba titokban vitt el magával fürdeni.

Én boldog voltam.

A különben kis patak medre ekkor bőven el volt vízzel látva. A mint bementünk, a patakban nagy multságom volt látni, hogy a parttól befelé lépkedve, mind mélyebb és mélyebb a víz: míg végre államig ért fel a sebesen futó elementum; még egy lépést tettem előre és — elmerültem.

Jól emlékszem, hogy nem volt kellemetlen, még kevésbé kínos, a mit igen rövid ideig éreztem.

Mintha valamennyi érzékem csupán hallérezékké, és a víznek minden paránya egy meg nem nevezhető hangszervvé vált volna: olyan sajátyszerű zúgást éreztem.

Elaludtam és egy édes álom után, arra ébredtem fel, hogy a patak partján ki voltam terítve, s a dada rémulten dörzsölte az erélyes dörzsöléstől fájó tagjaimat.

Az ébredés kellemetlen és kínos volt: az elalvás nem.

1837-ben magasabb kiképeztetésem végett, nagy-atyám vissza vitt Szamosújvárra és beadott a Benai-féle tanintézetbe. Itt a legnagyobb figyelemben állott az a régi szabály, mely szerint: „Plenus venter non studet libenter“. Egy évet itt minden nagyobb gyomortherhelés nélkül kihúztam.

Ekkor azonban nagy-atyám, (a ki nagyon okos és praktikus ember volt) kivett Benaitól, és beadott várbiéd:!) Gábrus Zakharhoz koszt- és szállásba. Itt két évig voltam.

Gábrus Zakhar zsenialis ember volt, s ha másként nem lehetett: nyirágvevesszővel nagy sikerrel tudta beoltani fejünkbe a vaskos „Rudimentát“. Bizony biztosabb és kedvezőbb sikerrel, mint a hogy korunk főtáltosai irgalmatlanul üzik a különböző beoltási merényleteket.

A Gábrus anyja (az öreg „mámu“) angyali jószágával el tudta felejtetni az iskolai bajok sajtó nyomát, s akárhányszor feltartoztatta a fia sujtó karát, és ha olykor a csapást teljesen feltartoztatni nem is tudta, de annak fájalmát minden esetben hol egy finom őrialmával, hol egy pêthádz- vagy plane pázugov khênissal, hol pedig egy darabka (tegnapról megmaradt) finom jámêzsal a legbiztosabban meg tudta enyhíteni.

Beh boldog lenne a szenvedő emberiség, ha az orvosok is ily biztos hatású enyhítő szerekkel birnának!

Boldog Isten, a gyermekkorban be kevés feltétele van az ember boldogságának!

Bizony jól is van ez így; mert különben vajmi kevés embernek lenne fogalma a boldogságról . . .

1840. október 4-én nagy-atyám- és édes anyámmal Beszterczére utaztam azért, hogy jövőre az ottani kath. gymnasiumban diákoskodjam.

A mint Besztercze felé közeledtünk, a város fölött hosszú és széles térben elterülő vörösséget láttunk. E szín és a kolosszális, különböző alakokban föl-föltornyosuló füsttömegek azt bizonyították, hogy Beszterczen nagy égés van.

1) Tanár = professor! Habár Gábrus sok éven át elemi néptanító volt, de pár évig az alsó gymasiális osztályokban is tanított. Különbén is papi semináriumot (theológiát) végzett, tudós ember lévén, a közszokás szerint »professori« címre érdemesített.
Szerk.

Midőn estve megérkeztünk, Besztercze lángtengerben úszott. Ezt nem tartottam kedvező előjelnek, de sorsomnak alá kellett vetni magamat.

A piaristák gymnasiumában principistának fölvétettem. Koszt- és szállásra is a piaristákhoz adtak.

E jeles gymnasiumban öt osztályt végeztem el, és mind az öt osztályban első eminens voltam.

1845. október elején a kolozsvári lyceumban, mint első évi bölcsész iratkoztam be.

Itt, mondhatni, hogy csakugyan „börtönéből szabadult sas volt a lelkem“, és a rendkívül szigorú öt évi kolostori élet után, a lyceumi (mondhatni korlátlan) szabadalmat rögtönözve élvező fiúnak lelke, csodák csodája, hogy teljesen nem bukott el.

A huzamosan koromfekete sötétségben élő, ha rögtönözve a déli nap verőfényes sugaraival szembe néz: könnyen megvakúl.

Szerencsémre, Beszterczéről akkora szellemi tartalékkal jöttem ide, mely a bukás ellen teljesen biztosított.

Itt a bölcsészet két osztályát, minden egyébvel inkább, mint a rendes tantárgyakkal foglalkozva, jó sikerrel végeztem el és édes anyám óhajására, 1847. október elején a pesti egyetem orvosi karánál orvosnövendéknek iratkoztam be.

1848. márczius 15-ke Pesten talált, a hol későbbben tagja lettem az egyetemi legiónak.

Fegyvergyakorlatainkat a kecskeméti-útczában, a Károlyi-palota udvarán tartottuk.

En akkor nagyon gyöngé, serdülő fiú voltam, s a szuronyos régi fajta kovás-puska súlya alatt majd leszkadt a vállam; minél fogva rendes hadi szolgálatra azon időben nem voltam alkalmas.

A tanév befejezése után, a szünidőre haza mentem, ki gondolta volna akkor, hogy e vakáció nekem két évig fog eltartani?

Csakugyan beállott nálunk a muzsák szilencziúmnak ideje!

1850. október elején ismét beiratkoztam a pesti egyetemen orvosnövendéknek.

1851-ben az újvilág-útczai 8-ik számú ház első emeletén béreltem ki lakásul egy szobát.

A huszonegy éves keleti vérű és merész fantáziájú ifjú lelkének világára itt az a nap sütött, melynek tündér-fényétől az ifjú keblében eddig észrevétlenül lapangott legnemesebb gyöngy izzóvá lett, és oly tiszta égi lánggal égett, mely mellett a világ minden „kohinorja“ hitvány szemétté törpül el...

A felhők fölött azonban az én sorsom úgy döntött el, hogy e túlvilágias dicső fényben égő nemes gyöngy elhamvadjon és hogy családi örömeiket nem élvezve: földi pályámat nőtlenül végezzem be.

1853. márczius 17-kén estve elhagytam Pestet, s Bécsbe utaztam. Szomorú idő volt ez. A bábák fürgetege talán soha sem rombolt oly dühösen, mint ez éjjel.

Aztán különben is, a vágatva menekülő bús lovaggal én is elmondhattam: „Post equitem sedet atra cura.“

Bécsben mint orvosnövendék 1854. virágvasárnapig laktam; de e napra ismét Pestre jöttem, és (a szünidők kivételével) itt maradtam 1856. febr. 10-ig; mely napon orvos tudori felavattatásom történt meg.

Szüleim akkor Mócson laktak, a hová én jól megérdemlett orvos tudori diplomámmal siettem.

Az én áldott emlékű szüleim lelke a legnagyobb boldogságban uszott!

Edes anyám a fiát, s benne egyetlen reményét, midőn évek óta aggódva táplált terveit s reményét bennem (egyetlen gyermekében) teljesülve látta: megcsókolta a homlokomat, ez alkalommal egy pár könnyecsepp hullott reám.

Oh, e könnyecseppek fényesebbek voltak előttem a világ minden gyémántjánál, s szebben diszitették halántékomat, mint a még friss tudori borostyán!...

1856. márczius 1-én édes anyámmal beköltöztem ide Kolozsvárra; atyám is nemsokára követett minket ide, és így az egész családunk ekkor három tagból állott.

Itt akartam a létkérdést megoldani.

Életemnek főfeladata az volt, hogy a szüleim hátralevő életét lehetőleg boldoggá tegyem.

Én a becsületes, lelkiismeretes és kitartó munka által, oly kedvező anyagi helyzetbe jöttem, mely mindhármunknak tisztességes és gondtalan existenciát biztosított.

Életem utolsó pillanatáig hálás szívvel köszönöm a jó Istennek, hogy a kedves feladatot kedvezőleg megoldanom, teljes mértékben sikerült.

Élveztem tehát 25 évig és 20 napig azt a csöndes házi boldogságot, melynél többet én az élettől már nem remélhettem.

1880. márczius 30-kán reggeli 6 órakor, húsvét harmad napján felejthetetlen édes jó anyám meghalt.

Egész életemnek összes bántalmát, szerencsétlenségét és veszélyeit, ez az egyetlen egy csapás összehasonlíthatlanul felülmulta!

Lelkem fölött elborult az ég boltozata; sőt az isteni kegyelem békejelvénye, a szívárvány is, mintha fájdalmat ébresztőleg tünt volna fel búskomor lelkem előtt...

Az élet terhe súlyosan nyomta, már az évek számától is görnyedő vállaimat, de aggodalmaim és töprengéseim khaoszából, fölriasztott az özvegygyé vált roska-tag öreg atyám.

Éltem tovább, s a roppant teher alatt nem roskadtam le.

Lelkem világának e zilált állapotát, úgy látszik, Veszely Károly prépost, és azon időben kolozsvári apátplebános felismerte; mert az alább következő (nyomtatásban is megjelent¹⁾) költeményében ezért célzólag, de jóakarattal megleczkéztetett:

»Irjon sok verset!« mondá, a midőn a szekérré

Főlkapván magamat, párnapi utra kelék.
Emberi létünk is nem egyéb egy kis, rövid utnál;

Kezdeté a bölcső, itteni vége a sir.
Kis rövid út a bizony! Két-három arasznyi a hossza,

S mégis ezernyi ezer sok baja, nemde gyötör?
Gyötri pediglen a baj egyaránt a királyt, meg a koldust;

Ennek a bot s annak a koronája nehéz
S mert örömünk csak csepp, s poharunk teli töltve örömmel:

E föld a siralom völgye nekünk igazán.

¹⁾ »Érzelemhangok«. Irta Veszely Károly, Kolozsvárt 1881. a 23. lapon »Dr. Mály István urnak emlékkönyvébe«. Szerk.

S mégis a szív remeg és mindig itt élni szeretne;

Néki csak egy keserű: halni sehogy nem akar.

És ez okon létét meghosszabítani óhajtván,

Mint hajhássza szegény a tudomány mezején

A füvek ismeretét, legtöbbször becsülve az orvost!

Mert csakis ez képes nyújtani a napokat.

De a midőn ezt így vallom s Önt orvosaink közt

Első sorba teszem, s tisztellem éles eszét:

Hányszor hát sikerült a halált megtörnie — kérdem --

Nagykörű és alapos ismeretével, Uram?

Egy szó annyi tehát, mint száz, ki a földi göröngyhöz

Szít s tapad, az gyáván tölti be itt a helyét.

Hisz magasabb rendnek lévén tagtársa az ember,

Szebb s nemesebb földadat része, mely égre mutat.

A haza s emberiség, az erény s szeretetnek ügyében

Éltét áldozatul hozni: ez illeti őt.

És valamint a ki ezt szívesen megtenni mulasztja,

Gyáván s önzőleg földre konyitja fejét:

Gyáva az is, ki midőn ezen élet terhei nyomják,

Égi hívás nélkül, mint szökevény menekül.

Két utat ismér tehát a keresztény bölcs e világon:

Tenni, ha tenni lehet; tünni, ha tünnie kell.

Imhol a vers, hogy sok, magam is látom szemeimmel,

De hogy egyúttal jó, senki se mondja nekem.

Csak kedvét töltém, jó szomszéd Ur! amaz élcéért,

Hogy minapon többnek versfaragóul ajánlt.

* * *

... Éltünk tehát tovább jó atyámmal ketten még két évig és tizenegy napig.

1882. ápril 11-kén, húsvét harmad napján, reggeli 6 órakor, áldott jó atyám (öregségi végelgyöngülés következtében) meghalt. . .

Merően néztem az áldott jó ember hideg arcvonásait.

Egy csepp könny sem csillogott a szememben.

Talán már végképp kiszáradt bennem a könnyek forrása? Vagy talán a könnyek, a helyett, hogy kiömlenek, befelé törtek, és a szívemben megkövültek? Vagy talán a lelkemnek már nem volt több oly része, mely fájni is tudjon?

Borzasztó állapot volt ez!

A jó Isten azonban végre megkönyörült rajtam, és megnyitá könnyeimnek kiapadt forrását.

Oh, e forrás csodatevő gyógyerővel bir!...

És most azt kérdem: Vajjon nem lett volna-e jobb az ördögös-füzesi patakából, ártatlan angyalként röpülni fel az égbe?

Nem, nem lett volna jobb; mert a Gondviseléstől egy oly megbízatásom volt, mely elől semmi körülmények közt sem volt szabad kitérnem.

Jól tudom én azt, hogy az „Armeniá“-nak mindezekre, a miket ide irtam, abszolúte szüksége nincs. De sőt azt is tudom, hogy nem is affélét irtam, a mit a nagybecsült Szerkesztő úr tőlem kívánt, és így ez az egész irat, a becses és megtisztelő levelében kifejezett célra nem használható; de így irtam, mert másként nem irhattam.

E „vitae curriculum“ kiegészítéseül, bátorkodom egyúttal még a következőket ide följegyezni:

Az 1873-dik évi cholerajárvány alkalmával, feszült figyelemmel kísértem e kórfolyamat lényegét, és pusztító működését. Erre vonatkozó észleleteim és kezdetleges vizsgálataim alapján azon véleményem keletkezett, melyhez hasonlóval csak számos évek után a német tudósok léptek a világ elé.

Szükségesnek láttam 1873-ban a kolozsvári napi lapok áugustus 5-diki számában, „Óvszer a cholera ellen“ című cikkemben, erre vonatkozó véleményemet a nyilvánosság elé bocsátani.

Kolozsvár városának törvényhatósági bizottságába többször voltam képviselőnek beválasztva.

Kolozsvár kath. közönsége, az erdélyi róm. kath. státus nagy gyűlésére, mult évben másodszer választott meg képviselőjének.

1881-ben a kolozsvári függetlenségi párt, a közgyűlésén elnökének választott meg. — És ezzel be is fejeztem.

Ime itt van tehát a kívánt irat!

Irtam úgy, a mint a lelkem sugallta. . .

Szolgáljon ez egyúttal arra nézve is mentségemül, hogy évekkal ez előtt hozzám intézett becses, megtisztelő felhívására: az „Armenia“ számára nem mertem írni. Végül még néhány szót!...

A földnek, úgy mint minden égi testnek megvan a saját vonzereje, de ez erőnek legnagyobb foka ott van, a hol születünk, s a hol az anya édes álomba szenderítő dala mellett, ringott a bölcsőnk, melyben ki tudná megmondani, miket álmodánk!

Szamosújvár az én szülőföldem, a hol édes anyám mennyei dala mellett ringott a bölcsőm, melyben ki tudja mily tündér világról álmodoztam!

Szamosújvár utcáin játszottam a porban. — Ily boldogító foglalkozásra nem képes a világ összes tudományegyeteme.

Szamosújvár utcáin „káriztam“ és „bánnágitam“.

E hódítási czéllal egyekötött gyermekjátékok, az érdekesítés nagyobb ingerével birtak, mint a világhódító összes triumfátorok hadjáratai.

Nem csoda tehát, hogy lelkem ma is oda vágyik vissza, és hogy majd a feltámadás nagy napján — Isten kegyelméből — onnét szeretnék felszállni az égbe!...

* * *

E megható elbeszéléshez nincs hozzátennivalónk. Ahhoz nem kell kommentár. Maguk a visszaemlékezések elég ékesen szólnak arra nézve, hogy mi hallgassunk. Adalékjainkkal akaratlanul is csak kisebbithetnők annak lélekemelő erkölcsi hatását. Azért befejezzük sorainkat azzal, hogy ezen önéletírásnak Isten kegyelméből még hosszú és örvendetes folytatása legyen a közjó érdekében és az író közérdemeinek méltó jutalmául!

Sz. K.

Mondják: miért szomorkodol?

Oh, hogy ne lennék szomorú;
Nihamvadt az én csillagom,
Rám szállott a sötét ború!

Mondják: miért vagy halovány?

Csöndes, — mint tó, mely nem mozog;
Tévednek ők, — égő parázs
Beteg szívem' mélyén lobog.

S én azt mondom: közelg a nap,
Mely végpihenést nyújt neked:
És bús szivednek vágyait
A sirba' majdan fölleled!

Simay Gergely.

